

Trakya Üniversitesi Yayınları: 156
Balkan Araştırma Enstitüsü Yayını: 4

BALKANLARA GİDİŞİNİN 750. YILINDA
ULUSLARARASI SARI SALTUK GAZİ
SEMPOZYUMU

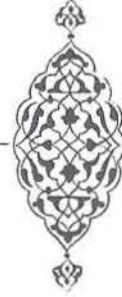
06-10 Kasım 2013
Köstence-ROMANYA

BİLDİRİLER

Yayına Hazırlayanlar
Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN
Doç. Dr. Rıdvan CANIM
Yrd. Doç. Dr. Bülent AKYAY
Araş. Gör. Fatma RODOPLU

Edirne - 2014

SARI SALTUK VE GAGAVUZLAR

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN
Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü KAYSERİ
nozkan@erciyes.edu.tr

Giriş

Ortodoks bir Oğuz Türk topluluğu olan Gagavuzların Hristiyanlıkları Karadeniz'in kuzeyinden gelip Balkanlara yayılan Peçenek, Kuman ve Tuna Bulgar Türkleriyle ilgilidir. Dil özelliklerinin ise 13. yüzyılda Balkanlara güneyden gelen Selçuklularla başlayıp 14-15. yüzyıllardaki Osmanlı fetihleriyle hız kazanarak 20. yüzyılın başlarına kadar devam eden Oğuz esaslı Anadolu ve Balkan Türkleriyle ilişkili olduğu görülmektedir. (Kowalski 1949: 499-500).

Dobruca bölgesinde yoğunlaşan Ortodoks Türklerin, Müslüman Türklerle ilk önemli teması II. İzzeddin Keykâvus'un, IV. Rükneddin Kılıçarslan ve Anadolu'yu işgal eden Moğollarla giriştiği iktidar mücadelesinde tutunamayıp 1262 yılında Sarı Saltuk ile birlikte Balkanlara göç etmesi ve Bizans imparatoru Mihail Paleolog'un bu Türkmen aşiretlerine Dobruca'da yurt tutma izni vermesi ile başlar.

Çoğu Konya ve çevresinden gelen bu Türkmenlerin 12 bin kadarının Çepni olduğu ve göçü bizzat Sarı Saltuk'un yönettiği yolunda değerlendirmeler vardır. (Ocak 2011: 25-29)

Türkmenlerin, tahtını tehdit ettiği korkusuna kapılan Bizans imparatoru Mihail Paleolog II. İzzeddin Keykâvus'u tutuklatır ve yakın adamlarından bazılarını hapse atar, bazılarını ise öldürtür. Sultanın adamlarından Hristiyanlığı kabul edenler ise serbest kalır. (İbn Bibi 1996: 161) Gelişmeleri yakından izleyen Altınordu hükümdarı Bereke, 20 bin kişilik bir ordu göndererek Balkanları istila eder ve Keykâvus'u hapisten kurtararak Kırım'a getirir. Kendisine Suğdak ve Solhad'ı dirlik olarak verir. Ömrünün geri kalanını burada geçiren Keykâvus 1279/80 yılında ölür. (Sevim – Yücel 1989: 175-181)

Bu tarihi gelişmelerde her ne kadar hükümdar olarak Keykâvus'un adı ön plana çıkmış gibi görünse de menkıbelere konu olan hayatıyla hem Ortodoks Hristiyanlar arasında hem de Anadolu ve Balkan Türkleri arasında Sarı Saltuk'un daha derin izler bıraktığı görülmektedir.

1. Sarı Saltuk kimdir?

Gerçek kimliği Bektaşî Velayetnamesi, Ebu'l-Hayr-ı Rûmî'nin Saltuknamesi ve Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde anlatılan menkıbeler

arasında neredeyse tamamen kaybolmuştur. Sarı Saltuk'un menkıbevi şahsiyeti Seyit Battal Gazi ve Danişment Gazi rivayetleri ile popüler Hristiyan azizlerinin menkıbelerinin karışımıdır. Aslında ne Alevî Bektaşî geleneği içinde bir velî ne de Müslüman evliyası kılığında bir Hristiyan azizdir. Muhtemelen bazı Bâtîni cereyanlara katılmış bir aşiret lideri veya bazı ufak gazalara katılmış bir gazidir. Çok büyük bir topluluğa hükmetmemiş ve dini misyonerlik faaliyeti yürütmemiştir. Ancak Anadolu'dan Balkanlara uzanan Alevî Bektaşî ve Ortodoks Hristiyanlar arasındaki şöhreti, onun tarihî şahsiyetini tamamen silmiştir.

1.1. Alevî Bektaşî Evliyası Olarak Sarı Saltuk

Sarı Saltuk hem Anadolu'da hem de Balkanlarda bir Alevî Bektaşî velisi olarak tanınmış ve menkıbelere konu olmuştur.

1.1.1. Anadolu'da Sarı Saltuk

Anadolu'da tanındığı kimliği ile Sarı Saltuk soy olarak Ebulkasım Saltuk Bey'in 11. yüzyılda Erzurum'da kurduğu Saltuklu Beyliği'ni oluşturan Saltuklu Türkmenlerine mensuptur. Alevî olan Saltuklu Türkmenleri Anadolu ve Rumeli'nin pek çok bölgesine yayılmıştır. Sarı Saltuk'a ait menkıbelerin çoğu bu Saltuklu Türkmenleri arasında yaşamaktadır. Saltuklular bugün Tunceli, Malatya, Sivas, Amasya, Tokat, Muğla, Nevşehir, Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Elazığ, Eskişehir gibi pek çok ilin ilçe ve köylerinde yaşamaktadır. (Saltık 2005: 1-17)

Tunceli Hozat'taki Saltık Ocağı, Anadolu Aleviliği üzerinde derin etkiler bırakmıştır. (Kökel 2007: 4-7) Bu ocağın mensuplarının seyit olduğuna dair nakibüleşrafça 1447'de yenilenmiş Arapça bir şecere ele geçirilmiştir. (Yalçın – Yılmaz 2005: 105-124)

Yunus Emre, "Yunus'a Taptuk'tan oldu hem Barak'tan Saltuk'a / Bu nasib çün cüş kıldı ben nice pinhan olam." beyitiyle Sarı Saltuk'u Hoca Ahmed-i Yesevî tarikat zincirine bağlar. Aynı şekilde Bektaşî Velâyetnâmesi de Sarı Saltuk'u bu tarikat geleneği içinde gösterir. Menkıbelere karışıp giden bu ilişkinin aslında Lokman-ı Perende üzerinden mümkün olduğu yolunda görüşler vardır. (Yüce 2000: 281-284)

1.1.2. Balkanlarda Sarı Saltuk

Sarı Saltuk sadece Anadolu'da değil Balkanlarda da Alevilik ve Bektaşilik hareketinin tarihî karizmatik tipidir. Balkanlarda Anadolu'dan farklı olarak Ortodoks Hristiyanlarca da aziz olarak kabul edilmektedir. Saltuknâme'ye göre, Sarı Saltuk'un asıl adı Şerif Hızır, babasının adı Seyyid Hasan'dır. Sarı Saltuk üç yaşında yetim kalır ve yetişmesini Seravil adlı lala üstlenir. Seravil ona ata binmeyi, ok atmayı, kılıç kuşanmayı öğretir. Şerif Hızır'ı tam bir alp olarak yetiştirir. Sarı Saltuk adını ona savaşta mağlup ettiği bir Hristiyan olan Alyon verir. Alyon daha sonra Müslüman olur ve Sarı Saltuk da ona İlyas adını verir. Sarı Saltuk yiğit ve kahraman olma özelliğinin dışında çok uzakta olanları görme ve söylenenleri duyma, kısa sürede istediği yerde olma gibi olağanüstü özelliklerle de bezenmiştir. Okun işlemediği ve kılıcın kesmediği bir kahramandır. (Ebu'l-Hayr-ı Rûmî 1987: 1/2-3)

Hacı Bektaş Velayetnamesi'ne göre, Hacı Bektaş Veli, bir koyun çobanı olan Sarı Saltuk'u "Haydi seni Rum ülkesine saldık" diyerek Balkanlara gönderir. Saltuk adı da zaten cümlelerin son kelimesinden kaynaklanmaktadır. Sarı Saltuk, Hacı Bektaş'ın yönlendirmesiyle Taptık İmre'ye gider. Taptık ona bir yay ve yedi ok verir. Tahta kılıç kuşatır. Ulu Abdal ve Kiçi Abdal'ı yanına yoldaş eder. Hızır da kendisine rehber olur. Seccadeye oturan Sarı Saltuk ve yoldaşları, Sinop üzerinden önce Gürcistan'a ardından Dobruca bölgesinde yer alan Kaliakra adlı bir kaleye vasil olurlar. Kale halkı mağaraya girmiş bir ejderhadan bizar olmuştur. Sarı Saltuk mağaraya girerek yedi başlı ejderhayı Hızır'ın yardımı ile yedi oku ve tahta kılıcı sayesinde yedi başını keserek öldürür ve halkı bu sıkıntıdan kurtarır. Halk bu kahramanlığı sayesinde Sarı Saltuk'a bağlanır. (Gölpınarlı 1958: 45-48)

2. Hristiyan Azizi Olarak Sarı Saltuk

Selçuklu tarihinin bu dönemine kaynaklık eden Seyyid Lokman Oğuznamesi (Güngör 1986: 91-103) ve Yazıcıoğlu Ali'nin Selçukname'si gibi eserlerde II. İzzeddin Keykâvus ve Sarı Saltuk ile Balkanlara göçen Selçuklu Türklerinin zaman içinde Hristiyanlaştığı söylenmektedir.

Yazıcıoğlu Ali "Sarı Saltuk fevt olduğundan sonra mürted ve ahiryân oldular." (Yazıcıoğlu Ali 1390-1391: 444a) sözleriyle Keykâvus ve Sarı Saltuk

ile birlikte gelen Müslüman Türklerin Sarı Saltuk'un ölümünden sonra Hristiyanlaştıklarını bildirmektedir. (Witteck 1952a: 639-668)

Sarı Saltuk'un şahsiyeti hakkında değerlendirme yapanlardan 14. yüzyıl gezgini İbn Battûta, Doğu Avrupa gezisini anlatırken Türklerin yaşadığı toprakların sonu olan Baba Saltuk adlı bir kasabadan söz eder ve Türklerin Baba Saltuk'u mükâşif yani olağanüstü güçlere sahip, kerametli biri olarak kabul ettiklerini ancak hakkında söylenenlerin dinin temel prensipleriyle uyuşmadığını söyler. (Ebû Abdullah Muhammed İbni Battûta Tancî 2000: I/498) 16. yüzyıl şeyhülislamlarından İbn Kemal ise "Sarı Saltuk'un büyük bir veli ve keramet ehli olduğunu" düşünür. Ancak Halefi Ebusuud Efendi tam aksi yönde kanaat beyan eder.

Ebusuud Efendi'nin bu kanaati kendisine ait olduğu düşünülen bir fetva metnine dayandırılmaktadır:

Sultan Süleyman Hazretleri, sefere giderken kasaba-i Niş'de Sarı Saltuk hakkında irsal idüp istifta eylediği suretdir:

Sinde sindeşim, halde haldaşım, ahret karındaşım, eimme-i selef bu mes'elede ne buyururlar ki: Sarı Saltuk didikleri şahıs evliyaullahdan mıdır? Beyan buyurılıp musab oluna.

El-cevab: Riyazet ile kadid olmuş bir keşişdir. Ebu's-su'ûd. (Okıç 1952: 55-56)

Bu fetvanın ketebesini, düzeni ve yazı özellikleri bakımından Ebusuud Efendi'ye ait olmadığı, hatta teknik olarak bir fetva niteliği taşımadığı yolunda bir itiraz söz konusu olmuş ve bu belgenin "fetva işinden anlamayan biri tarafından uydurulmuş bir yazı" olduğu ifade edilmiştir. (Yörükân 1952: 138-140)

Bu eleştiriye verilen cevapta ise fetva metninin bir suret olduğu ifade edilmektedir. Bu sebeple belgenin aslında olması gereken özelliklerin burada olmamasının normal olduğu anlatılmaktadır. (Okıç 1953: 220)

17. yüzyıl gezgini Evliya Çelebi, Sarı Saltuk'un bir Bektaşî ulusu olduğunu kabul eder ve ondan hep övgüyle söz eder. Ancak onun bir Hristiyan azizi gibi görüldüğüne dair pek çok olayı nakletmekten de kendini alamaz.

Evliya Çelebi'ye göre, peygamber soyundan yani seyit olan Sarı Saltuk'un asıl adı Muhammed-i Buhari'dir ve Türk-i Türkân-Hata! Yer işareti

tanımlanmamış. Hoca Ahmed YesevîHata! Yer işareti tanımlanmamış. hazretlerinin halifesidir. Yesevî'nin Selçuklu'ya gönderdiği Hacı Bektaş Veli, Horasan erenlerinden 700 kişiyi Muhammed-i Buharî'nin yanına katar ve "Leh diyarındaki Sarı Saltuk adlı delalet ehlinin kılığına gir, Dobruca'daki bir ejder böceğini tahta kılıç ile öldür ve Makedonya, Dobruca ve yedi krallık yerde nam ve nişan sahibi ol!" diye Balkanlara gönderir. Böylece Muhammed Buharî, Leh diyarındaki Sarı Saltuk adlı bir papazın kimliğine bürünür. (Evliya Çelebi 1996: I/348) Bir başka yerde Sarı Saltuk adlı papazın diğer adının İsvet Nikola olduğunu öğreniriz. (Evliya Çelebi 1998: II/71; Evliya Çelebi 1999: III/201, III/173-174)

Muhammed Buharî'nin kimliğine büründüğü Sarı Saltuk sadece sıradan bir papaz değildir. Rum Hristiyanlar İsvet NikolaHata! Yer işareti tanımlanmamış., Hata! Yer işareti tanımlanmamış. Meryem AnaHata! Yer işareti tanımlanmamış., KâsımHata! Yer işareti tanımlanmamış., AyantaHata! Yer işareti tanımlanmamış., Hızır-İlyâsHata! Yer işareti tanımlanmamış., Şem'unHata! Yer işareti tanımlanmamış., Bucuk ve KarakoncolozHata! Yer işareti tanımlanmamış. günlerinde olduğu gibi Sarı Saltuk gününde de perhizHata! Yer işareti tanımlanmamış. olurlar yani oruç tutarlar. (Evliya Çelebi 1996: I/287)

Bükreş'te diğer kiliseler yanında bir de Sarı Saltuk deyriHata! Yer işareti tanımlanmamış.(kilisesi) bulunmaktadır. (Evliya Çelebi 2003: VİI/178)

Saltukname'de de Sarı Saltuk'un Hristiyanlarca aziz kabul edildiğini nakleden bölümler yer almaktadır. Sarı Saltuk Kaliakra'da mağarada halkı evlerine hapseden ejderhayı öldürdükten sonra mağaranın derinliklerine saklanan çocukları kurtarır ve onları, hediyelerle ve "hü hü hü" diyerek teselli edip mağaranın çıkışında gece vakti çam ağaçlarına mumlar dikerek bekleyen ailelerine teslim eder. Çocuklarını sağ salim teslim alan halk kırmızı başlık giymiş olan Sarı Saltuk'u aziz ilan ederek ona "kurtarıcı, teselli edici" anlamlarına gelen "Aya Nikola" adını verir. Sarı Saltuk ve arkadaşları kurmuş ekmeklerini halkla paylaşmak isterler. Halk Türk ve Müslüman olduklarını öğrendikleri kurtarıcılara ellerindeki en değerli hediyeleri olan şaraplarını ikram ederler. Aralarına tuz koyarak birlikte yemek yerler. Hazreti İsa gibi, ekmeğini bölüşen çam ağaçlarına dikilen mumlarla karşılanan ve çocukları hü hü hü veya ho ho ho diye teselli eden Sarı Saltuk'un bu davranışları

Hristiyanlıktaki Noel Baba hikâyesine benzemektedir. (Temren 1998: 101-105)

Müslümanların bir İslâm mücahidi olarak kabul ettiği Sarı Saltuk, Hristiyanlar için de yardımına başvurulmuş bir azizdir. Evliya Çelebi yaşadığı iki farklı olayda Hristiyanların Sarı Saltuk'u yardımına başvurulmuş bir kurtarıcı olarak gördüklerini tespit etmiştir.

“Derhâl küffâr bu hâli görüp, *Bire fırsat bizimdir, İsâHata! Yer işareti tanımlanmamış. ve Meryem AnaHata! Yer işareti tanımlanmamış. ve HavâriyyûnlarHata! Yer işareti tanımlanmamış. ve Sarı SaltıkHata! Yer işareti tanımlanmamış. ve İsvet NikolaHata! Yer işareti tanımlanmamış. ve Hızır-İlyâsHata! Yer işareti tanımlanmamış. ve KâsımHata! Yer işareti tanımlanmamış. ve Avustos sultânHata! Yer işareti tanımlanmamış.lar bize imdâd etdiler.*” (Evliya Çelebi 2003: VII/37)

“Yine Ammâ asâkirHata! Yer işareti tanımlanmamış.-i İslâm küffârın câniblerine aslâ bakmayup sahrâ tarafına yüz dutmuşlar idi. Hemân küffâr TatarHata! Yer işareti tanımlanmamış.ın bu gûne batıyyu'l-hareke olduğun görüp tenezzülde olduklarına vâkıf-ı esrâr oldum zannedüp hemân bir uğurdan cümle küffâr; Dut bizi yâ İsâHata! Yer işareti tanımlanmamış. ve yâ Meryem AnaHata! Yer işareti tanımlanmamış. ve yâ İsvet NikolaHata! Yer işareti tanımlanmamış. ve yâ AvusdosHata! Yer işareti tanımlanmamış. ve yâ Kâsım gütüHata! Yer işareti tanımlanmamış. ve yâ Sarı Saltık SultânHata! Yer işareti tanımlanmamış.lar. Sizlere dayanup TatarHata! Yer işareti tanımlanmamış.a girdik deyü hınzır sürtüsüHata! Yer işareti tanımlanmamış. gibi gelirler. (Evliya Çelebi 2003: VII/202)

Sarı Saltuk'un Hristiyanlarca bir aziz olarak görülmesinin ardında onun kâfirleri Müslümanlığa kazandırmak için kullandığı yöntemin de payı vardır. Bu yöntem Sarı Saltuk'un efsanevî kişiliğinin en renkli yanlarından biridir. Sık sık rahip kıyafetine girer; istediği bir manastıra veya kiliseye giderek orada rahiplerin dilinden konuşur; İncil'den ve Tevrat'tan ayetler okuyarak konuşup vaaz eder, nasihatlerde bulunur; bilgece dini tartışmalara girer ve sonunda onları bilgisine hayran bırakarak asıl kimliğini açıklar ve hepsini Müslümanlığa kabul eder. (Ocak 2011: 40)

Rumeli'de Müslümanlığın yayılışı sırasında bazı mutasavvıf gazi dervişler, bir kısım Hristiyan azizlerinin menkıbelerini Müslüman Türk

evliyasına mal etmişler ve böylece Hristiyanların Müslümanlığa daha kolay ısınmasını sağlamışlardır. (Akalin 1998b: 25)

Menkıbeye göre, Sarı Saltuk 12 veya 72 dil bilir. Kur'an-ı Kerim'i ve İncil'i ezberden okur. (Temren 1998: 105)

Sarı Saltuk'un hayatı ve mücadelesi kadar, ölümü ve mezarları da Hristiyanlar ve Müslümanlar arasında pek çok menkıbeye konu olmuştur.

99 yıl yaşayan Sarı Saltuk, düşmanları tarafından önce zehirlenir, ardından hançerlenir. Ancak ölmeye önce kendini öldüren kişiyi de öldürerek bu dünyadan geçer. (Ebu'l-Hayr-ı Rûmî 1987: I/19)

Evliya Çelebi'ye göre Sarı Saltuk "Beni yıkadıktan sonra yedi tabut hazırlatın" diye vasiyet eder. Vasiyetine uyularak yedi tabut hazırlanır. Bu tabutların birincisi Moskova'da, ikincisi Leh diyarında Danıska iskelesinde, üçüncüsü Çek ülkesinde Pzovniçe'de, dördüncüsü İşvet kralı tarafından Yivançe'de, beşincisi İdrivne kralı tarafından Baturye (Babaeski) şehrinin manastırında, altıncısı Boğdan kralı Yirvan tarafından Bozav (Babadağı) kalesinde bir kilisede, yedincisi Dobruca'da İslam ile şereflendirdiği Ali Muhtar tarafından ejderhayı öldürdüğü Kaligra kayalarında defnedilir. Üçü Osmanlı hâkimiyetinde bulunan bu mezarların hepsi ziyaret yeri olarak kabul edilir. Bu mezarlarda yatan kişi, Müslümanlar arasında Baba SultanHata! Yer işareti tanımlanmamış., Sarı Saltuk SultanHata! Yer işareti tanımlanmamış., Keliğra Sultan olarak tanındığı halde Hristiyanlar arasında İsvet-i Nikola olarak bilinir ve bunun böyle olduğuna bütün Hristiyanlar inanır. (Evliya Çelebi 1998: II/71-73; Evliya Çelebi 1999: III/263)

Saltukname'ye göre, Sarı Saltuk'un ölümünün ardından tabutunu alarak ülkesine götüren krallar ve beyler şunlardır: Tatar Hanı, Eflâk, Boğdan, Rus, Üngürüs (Macar), Leh (Polonya), Çeh (Çek), Bosin (Bosna), Beravati (? Hırvat), Karnata (?) Baba'ya ve Edirne'ye gömülen tabutlarla mezar sayısı böylece on ikiye ulaşmaktadır. (Ebu'l-Hayr-ı Rûmî 1990: III/298-302)

Bu mezar ve türbeler dışında da Sarı Saltuk'un mezarı olarak bilinen ve hem Hristiyanlarca hem Müslümanlarca kutsal kabul edilip ziyaret edilen mekânlar bulunmaktadır.

Evliya Çelebi Babadağ adının Sarı Saltuk'un burada defnedilmesinden geldiğini ve buranın mezar olduğunun II. Bayezid'in bir rüyasıyla ortaya çıktığını ifade eder. (Evliya Çelebi 1999: III/199)

Makedonya Cumhuriyeti'ndeki Ohri şehrinin yaklaşık 30 km. güneyinde Ohri gölünün güney kıyısı üzerinde kurulmuş olan Sveti Naum Manastırı'ndaki şapelde Hristiyanların Sveti Naum'a ait olduğunu düşünerek ziyaret ettikleri ve sesler geldiğine inanarak diğlek tutup kulaklarını dayadıkları bu mezar, geçmişte Türkler tarafından da Sarı Saltuk'un mezarı olarak kabul edilmiş ve saygıyla ziyaret edilmiştir (Evliya Çelebi II/133; Akalın 2001: 221-244; Ocak 2011: 102-103)

Babaeski'deki Eski Baba Tekkesi olarak tanınan Sarı Saltuk Tekkesi, Saltukname'ye göre Sarı Saltuk'un içindeki rahipleri Müslüman ettiği eski bir kilisedir. Camiye çevrilmiş ve yanına bu tekke yapılmıştır. 16-17. yüzyılda burayı ziyaret eden Avrupalı seyyahlar da buranın Sevet Nikola (Aya Nicola) manastırından çevrildiğini kaydetmiştir. Hatta 1652'de buradan geçen Robert Bargrave, tekkenin Türkler arasında Sarı Saltuk'a Rumlar arasında ise Sevet Nikola (Aya Nicola) adlı azize mal edildiğini ifade etmektedir. (Ocak 2011: 96)

Sarı Saltuk, Bulgaristan'da Sevet Nikola veya İlya (İlyas) peygamberle, Arnavutluk'ta ve Korfu adasında ise Saint Spiridon ve Saint George ile karıştırılmıştır. (Ocak 2011: 66)

Hem Saint George'a hem Sarı Saltuk'a mal edilen ejderhayı öldürme menkıbesinin geçtiği Kaliakra kalesindeki mezarı, Müslümanlar Sarı Saltuk'un mezarı Hristiyanlar ise Saint George'un mezarı olarak ziyaret etmektedir. (Ocak 2011: 100)

Kosova ve Arnavutluk'ta da bazı mezarlar hem Hristiyan azizlerine hem de Sarı Saltuk'a mal edilmekte ve iki dinin mensuplarınca da ziyaret edilmektedir. (Ocak 2011: 102-103)

Saltuknâme'de Sarı Saltuk'un Balkanlarda çok sayıda manastır veya kiliseyi içindekileri Müslüman ederek tekke ve zaviyeye çevirdiği ifade edilmektedir. (Ebû'l-Hayr-i Rumî 1988: II/23-26)

Bu durum Hristiyanlarca unutulmamış ve Sarı Saltuk'un ölümünden sonra onun Müslümanlara kazandırdığı bu mekânlar yeniden Hristiyanlığa ait ibadethanelere dönüştürülmüştür.

Hristiyanlar arasında Sarı Saltuk'un çift kimlikli bir din adamı olarak algılanmasıyla ilgili kültürel alt yapı, 5. yüzyılda İrlanda'da Keltler arasında Hristiyanlığı yaymak için sık sık Druid denilen putperest rahiplerin kılığına

giren ve böylece onları Hristiyanlaştıran Saint Patrick'e ait menkıbelere dayandırılmaktadır. (Ocak 2011: 79)

2.1. Dobruca'da Oğuz/Gagavuz devleti:

Dobruca, Selçuklu Türkleri buralara gelmeden önce bölgeye yerleşen ve misyonerlik faaliyetlerinin etkisiyle Hristiyanlaşan Avar, Uz, Kuman, Bulgar ve Peçenek Türklerinin yaşadığı bir bölgeye dönüşmüştü. Keykâvus ve Sarı Saltuk'la birlikte Dobruca'ya gelen Oğuz Türkleri arasında Hristiyanlığın tam olarak yerleşmesi ise 1350 yıllarına kadar uzanmaktadır. (Babinger 1997: 220-221)

Giderek sayıları ve güçleri artan Dobruca'daki Hristiyan Türkler, 1365 yılında bir devlet kurarlar. Bu devletin sınırları Tuna deltasından Emine Burnu'na kadar uzanmaktaydı. Devletin kurucusu bir Kuman adı taşıyan Balık, ilk başkenti ise Kaliakra'dır. 1368'de başkent Varna olur; Balık'tan sonra da devletin başına bir Slav adı taşıyan Dobrotiç geçer ve devletin yayıldığı alan Dobruca eli olarak tanınır. Dobrotiç ölünce Yanko yönetimi devralır ve siyasi gelişmeler sonunda I. Murad'ın vâsiliğini kabul eder. 1393'te Yıldırım Bayezid, Dobruca- eli'ni Osmanlı Devleti topraklarına katar. (İnalçık 1965: 610-613) Bu dönemde Keykâvus'un soyundan gelen Lizakos Karaferye valiliğini yürütmektedir. Lizakos tebâsıyla birlikte Zihne'ye nakledilerek bölgenin valiliğine getirilir. Yıldırım Bayezid'in yanında Malatya ve Erzincan seferine katılan Lizakos, savaşlardan yorgun düşünce hükümdardan vergiden muafiyet belgesi alarak Zihne'ye yerleşir ve burada keşiş olarak ölür. (Wittek 1952: 18-19) 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'nde bir otorite boşluğu doğunca Dobruca da bir süreliğine Osmanlı kontrolünden çıkar, ancak 1417'de I. Mehmet döneminde bölgede tekrar Osmanlı hâkimiyeti tesis edilir. Rivayet edildiğine göre Osmanlı hâkimiyetine giren bu devletin al zemin üzerine beyaz bir horoz resminin bulunduğu bir bayrağı bulunmaktadır. (Moşkof 1904: 302) Bu bayrağın Gagavuzlar arasında yeniden bir millî sembol hâline getirilmesi yolunda bazı çabaların olduğu bilinmektedir. Çünkü Gagavuzlar bu devleti Uzıyalet veya Gagavuz Padişahlığı adıyla Gagavuzların Balkanlardaki ilk devleti olarak kabul etmektedirler.

2.3. Gagavuz Kaynaklarında Sarı Saltuk

Gagavuz kimliğinin ve adının Keykâvus'tan geldiğini düşünen (Witteck 1952: 12-24; Karpat 1976: 176; Sümer 1991: 5; İnalçık 1965: 610) çok sayıda bilim adamı bulunmakla birlikte Gagavuzların yaşadığı bölgelerde herhangi bir Sarı Saltuk türbesi veya mezarı bulunmamaktadır. (Akalin 1998a: 17; Akalin 1998b: 9-27) Ancak Saltukname'de Gagavuz kimliğinin şekillendiği Dobruca bölgesinde yaşayan herkesin Sarı Saltuk'a saygı duyduğu ve ona itibar ettiğine dair açıklamalar yer almaktadır. Ayrıca Gagavuzların yaygın olarak yaşadığı bugünkü Ukrayna sınırları içerisinde yer alan İsmail bölgesi de Sarı Saltuk'un Müslümanlaştırdığı ve adını İsmail olarak değiştirdiği, önceki adı İstefan olan eski bir rahipten almaktadır. (Demir 2011: 11-12)

Gagavuz tarihi ve kimliği hakkında görüş bildiren Gagavuz araştırmacılarından Manof bu dönemle ilgili olarak şu görüşleri öne sürer:

(İzzeddin Keykâvus ile Dobruca'ya gelen Türkler Bizans imparatorundan yurtluk talep etmiştir.) Mihail Karvun yurdundaki (Küçük İskit yurdu / Dobrotiç yurdu) türlü kavimleri umumi bir idarenin altında toplamamın, kendi yurdunun selameti bakımından zaruri olduğunu anlayınca İzzeddin idaresinde müstakil bir devlet meydana getirmeye karar vermiş ve böylelikle onun da arzusunun yerine getirmiştir.

İzzeddin idaresinde kurulan bu yeni devletin gayesi ecnebi istilasına karşı koymak ve Mihail'in iyi münasebetlerde bulunmadığı Tırnova'daki Bulgar çarı Konstantin Tih'in emellerine karşı korkuluk durumunu almaktan ibaretti. Gerçekten bunlar imparatorun yardımına koşuyor, muzaffer oluyorlardı.

İzzeddin hükümet idaresindeki işlerini yoluna koyduktan sonra, idareyi dayısı Sarı Saltuk'a bırakarak İstanbul'a gitti. Bu hükümetin resmi dini Hristiyan(lık)dı ve İstanbul Patrikhanesine bağlı olan bir ekzarhı vardı ki Kavarna'da oturuyordu. Bu sebepten Gagavuzlar, Hristiyan olmak hasebiyle, devletin birinci sınıf unsuru sayılırlardı. Bunlara diğer Hristiyanlaşan İlk Bulgarlarla sair Türk kavimleri de iştirak etmiş ve umumi bir Gagavuzlar yani Hristiyan Oğuzlar unvanı almışlardır.

Sarı Saltuk'un (1265-1346) ölümünden sonra Karvuniye hükümdarı olarak kendisine halef olandan bahsedilmemektedir. Bunun sebebi Selçuk Türklerinin tekrar Anadolu'ya göçleri veya yaşanan taht kavgası olabilir. Fakat

bu devlette Türk kavimleri Hristiyan Gagavuzlar veya Müslümanlar olarak çoğunluğu teşkil etmiştir.

57.dipnotta bu bilgilerden hareketle Gagavuz etnonimi şöyle açıklanır: Gagavuzlarda Gıga yahut Gaga “hak, doğru” anlamına gelir. “Allah gıganı versin” demek Türkçede “Allah iyiliğini versin” demektir. Bu suretle gıga yahut gaga-uz, “Hakka inanan Uz” demektir. Yani Hakka inanmayan Oğuzların, putperestlerin aksi demektir. (Manof 1939: 22-23)

Basarabyalı Gagavuzlara dini ve milli bir kimlik kazandırmaya çalışan Mihail Çakır eserinin *Gagauzların padişahlı* bölümünde şu bilgileri verir:

Vizantiya padişahın Mihail Paleolog'un istediinâ görâ hem kayılluna görâ İzeddin Keyka(v)uz, Sultan, Anadolu Sultannını braayıp, geçmiş Kavarna-Balçık (Karbunaş) viliyatına hem da orada yaşayan Türk senselelerindän düzmüş bir eni padişahlık, angısı kabul etmiş ad karbunaş padişahlı, Kavarna padişahlı. Burada o zaman yaşarmış çok gagauz türk senselesindän. Hem da gagauzlar hristiyanmış, tutarmış Ortodoks religiyayı.

Konstantinopoldâ olan Vizentiya Patriarhı, ki kaldırsın dey gagauzların eni padişahlın sanını hem saygısını, vermiş, yollamış gagauzlara bir arhieskop, ani olsun ekzarh Mitropolit eni padişahlıkta hem de yaşasın eni padişahlın başkasabasında Kavarnada. Bu eni gagauz padişahlı tezvakit erdâ da suda da (denizdâ) kabuletmiş ölä kuvet, ki Kavarna padişahlı çok fayda hem yardım yapmış Vizantiya padişahına, açan gagauzların beyleriymiş Balik hem Dobrotiç padişah.

Dobrotiç Bey, gagauzların padişahı, ölä şannıymış hem käämilmiş her bir işinnän, onun padişahlına, onun adına vermişlär at: “Dobroteä, Dobrojä” eski at erinä: “Karbunlu Viliat”.

Bulgarlar söleerlär hem yazêrlar, ki Dobrotiç bulgarmış, Bulgar senselesindän. Ama profesor Manoff dokumentlerdän buldu, ki Dobrotiç padişah türk soyundan çekileer, ki o türk senselesindändir. Manoff yazêr: “açan Sari Saltuk ölmüş, onun erinä Karbunnarın padişahlında Bey olmuş, Baş olmuş Balik bey, hani türk senselesindänmiş (Çakır 1933: 13-14)

Gagavuz tarihini anlattığı Uzun Kervan romanında Dionis Tanasoglu, Balkanda Yurtluk başlığını taşıyan ikinci bölümün ilk kısmını Uzıyalet'e ayırmıştır. Uzıyalet bir Oğuz devletidir ve hükümdarı Araslan beydir. Bu bölümün ikinci kısmı Kaykauz İzeddin başlığını taşımaktadır. İzeddin

Keykâvus'un Balkanlara gelişinin hikâye edildiği bu alt bölümde Sarı Saltuk'tan söz edilmez. Ancak Keykâvus'un yanında gelen Türkmen aşiretlerinin Gagavuzlarla karışıp kaynaştığı ifade edilir:

“Kaykâuzun kuvedi büüærdi, onun sultanlı da hep taa çok çetinnærdi; insan karıştıydı gerææ gibi, may bir dildæ lafetmææ başlardılar, duymaa da kendilerini bir, hagoguz, gagouz aadlanarak, hristiannık olduydu adeet dini, makar ani selcük musulmannarı savaşırdılar çevirtmææ insanı – burada kaviydi vizanti hem bolgar missionerlerin işlemeşi. Kaykâuz da vazgeçti bir nedæn sora, vardı bak başka zorlar. Memleket düzelærdi, onu sayardılar komşu devletlær. (Tanasoglu 1985: 151)

Tanasoglu, Gagavuz tarihini bilimsel olarak anlattığı eserinde Keykâvus ve Sarı Saltuk hakkındaki düşüncelerini daha açık bir şekilde ortaya koyar:

Paleolog, esaplayıp onu (Keykâvus) tatarlara karşı kullansın, anadolu'dan bir trondan devrilmiş hem kaçkın sultancı, İzeddin Keykâvusunu, getirir da bütün büyük Dobrucayı ona verer, sultanlık kursun da kullansın onun adından, ona vasal olup (1263-tæ). Bu takım gagouzların istoriasında Keykâvusun Selçuklu epizodu peyda olmuştu. Keykâvus eni devlet kurmadı, ama kuvetlæn Gagouz beyliini kapladı...

Kimi avtorlar, hiç bir argumentsiz, faktsız, sandılar, ani o Selçuklar çok etki etmişlærmış “uzların üstünæ, hem ani bundan artık gagouzların duuması da gelærmış (XII as.) “gagouz” adı da Keykâvus'un adından gelærmış. (Taa yukarıda gösterildi, ani hem neçin bu hiç yoktu nasıl olsun. Hem dæ ani gagouzların arasında oldusaydı da sade iki yıl olmuştu ancak?) Selçukların da çoyu, sızıntılara göræ, geri Anadoluya gitmişlær, kalannarı gagouzların arasında, hristian olup erimiştilær. Selçuklar da nicæ biliner, hep oğuzların bir bölümüydü. (Selçuk – bir bey adıydı, insanı ama oğuzdular). Ali Yazıcıoğlu (gagouz olar olsun) angısı Seyid Lokmanın, İbn Bibinin haberlerinæ (1281-dæ) göræ Keykâvusun istoryasını yazmıştı (1424-tæ), gagouzların istorasına, yada adına onu iliştiirmeer. Sarı-Saltuk babanın da gagouzlara ilişikligi yoktur. (Tanasoglu 2004: 111-112)

Sarı Saltuk'un Gagavuz tarihinde geniş bir yer tuttuğunu düşünen Gagavuz tarihçileri arasında G. Stamatoglu ayrı bir yere sahiptir. Gaygauz adlı çizgi romanda Sarı Saltuk'u bir aziz olarak sunar. (Akalm 1998a: 1-20) Gagavuz Türkleri'nin tarihini anlattığı kitabında ise ona Sarı Saltuk Baba başlığı altında bir bölüm ayırır ve şu sözlerle tanıtır: “Sarı Saltuk gençmiş açan

kendi kişilerinnän hem İzeddin Gaygauzlan Karbuna bölgelerä geçmişlär, ama birkaç sızıntının haberinä görä Sarı Saltuk anılmış Hadji Bektaşın mürüdüydü, anılmış Bektaşî ordenin şeyhiydi. Anadolu türklerin anıllarına görä, kutlu odundan kılıç, (Allaa kuvedi simvolikası), verilmiş iki kişiyä, birisi Hadji Sultan Şeyhina, bir dä Sarı Saltuk şeyha. ... Bektaş ordenin şeyhi, Sarı Saltuk Boba tengrian olunca türklerlän, hristianmış erleşik yerdä Oguz devletin insannarınnan kabul edildi. Hasılla, lüzımdır Allaa kuvedi onda olsun, deyni hristiannarı, tengriannarı, müsülmannarı birerdä toplansın. (dipnotta: Sarı Saltuk Baba vakıdında Gaygauz devletindä müsülmannar (selcuklar), hristiannaşmış peçeneğlär, uzlar hem uz-kıpçak tengrici olannarı bulunardı (Tengri Gökä inanan)

Açan bütünnä Avrupa, bütünnä hristian dünnäası, Rim popazlarınnan birerdä türkleri nicä yakışarsa betfa edärdilär, Sarı Saltuk Baba birerdä toplamış üç din dünnäsından insannarını bir Avrupalı Oguz devletinä.

Bu taraftan Oguz devletin kurulması, orada üç dindä insan birleşmesi, şindiki vakıdadan meraklı hem problemni soruştur. Oguz devletini kaldırmaa deyni, hepsi ük Sarı Saltuk Babanın omuzlarına asılmış. Sarı Saltuk vakıdında Oguz devletin bayraanda bir Ak horoz peydalanmış.

(Dipnotta: Evelki Gaygauz devletin bayraanda “Ak Horoz” peydalandı Hadji Bektaşî ordeninnän baalı. Sarı Saltuk Baba vakıdında, onnarın inanında hem bayraklarında “Ak Horoz” vardı. (İren Melikof – Kızılbaskaya problema Türkologiya. 1990 g. Baku. No.5, s.75-91) (Stamaoglu 2002: 182-183)

Görüldüğü gibi, Stamatoglu Sarı Saltuk'u Oğuz (Gagavuz) devletinde Gök Tanrı, Hristiyanlık ve İslam dinine mensup insanları bir araya getiren bir Oğuz önderi olarak kabul etmektedir.

Sonuç

Keykâvus'la beraber Anadolu'dan Dobruca'ya göçen bir Türkmen aşiretinin dinî ve siyasi lideri olan Sarı Saltuk, muhtemelen karşılaştığı bazı tehdit ve tehlikelere karşı zaman zaman savaşmıştır. Ancak sistemli dinî propaganda faaliyetine giriştiğini ve savaşlara katıldığını gösteren belge ve bilgilere rastlanmamıştır.

Tarihi bir şahsiyet olarak Sarı Saltuk'un bazı Türkmen aşiretleri ile birlikte 662/1263 yılında Avrupa'ya geçtiği bilinmektedir. Ancak zaman içinde ortaya çıkan menkıbelerin etkisiyle Hristiyanlar arasında Hristiyan keşişi veya azizi Müslümanlar arasında ise İslam mücahidi ve evliyası olarak kabul edilmiştir.

Bektaşilik tarikatı Sarı Saltuk'un yaşadığı dönemlerden çok sonra kurulmuş olmasına rağmen Bektaşi Velayetnamesi'nde Bektaşi olarak gösterilmektedir.

Sarı Saltuk'un İslam mücahidi kimliği de ona atfedilen Alevî Bektaşi menkıbelerindeki kahramanlıkları da Osmanlı döneminde İslamiyet'in Balkanlarda hızla yayılmasından sonra ortaya çıkmıştır. Bu menkıbeler Balkanlarda gaza eden Osmanlı askerini şehitlik ve fetih yolunda teşvik etmiştir. (İnalçık 2003: 194-196; Ocak 2012: 100-110)

Sarı Saltuk'un diğer Ortodoks Hristiyanlar arasında çok tanınmasına ve bir aziz olarak saygı görmesine rağmen Gagavuzlar arasında neredeyse hiç bilinmemesi Gagavuzların Hristiyanlığının, Keykâvus ve Sarı Saltuk'un Balkanlara geçişinden önceki bir döneme dayandığını ortaya koymaktadır. Eğer Keykâvus ve Sarı Saltuk'tan sonra onlarla birlikte Dobruca'ya yerleşen Oğuz Türkleri Hristiyanlaştıysa, Gagavuzlara katıldıklarına ve onların dilini Oğuz Türkçesine yaklaştırdıklarına şüphe yok. Hatta Gagavuz Türkçesindeki Müslümanlığa ait *aaret, acı/hacı, Allaa/Allah, amel/hamel, amin, cami, cendem, cennet, din, dua, gaur, günaa, günahker, haram, Hederlez (<Hıdırellez < Hızır İlyas), helal, iman, kıyamet, kurban, maşallaa, melek, muska, namaz, oruç, raamet, şeytan şükür, vallaa* (Çebotar-Dron 2002) gibi Arapça İslami terimlerin bazıları bu dönemin eseri olabilir. Tabii Osmanlı döneminde gelişen Gagavuzlarla Balkanlardaki Müslüman Türkler ve Anadolu'daki Ortodoks Karamanlı Türkler arasındaki dil ve kültür ilişkilerini de göz ardı etmemek gerekir. (Pokrovskaya 1974: 139-144)

KAYNAKLAR

- AKALIN, Şükrü Haluk (1998a), "Anadolu ve Balkanlarda Sarı Saltuk", *Meslek Hayatının 25. Yılında Prof. Dr. Abdulhalûk M. Çay Armağani C I*, Ankara, s. 1-20.
- AKALIN, Şükrü Haluk (1998b), "Sarı Saltuk'un Türbe ve Makamları Üzerine", 1. Uluslar arası Türk Dünyası Eren ve Evliyaları Kongresi Bildirileri, Ervak Yay., Ankara, s.9-28.
- AKALIN, Şükrü Haluk (2001), "Rumeli'deki Sarı Saltuk'un İzleri ve Ohri'deki Sveti Naum Ziyaretgâhi", *Uluslararası Türkoloji Kongresi (I.: Prizren 1998)*, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, s.221-244.
- ATANAS, Manof (1939), *Gagauzlar (Hristiyan Türkler)*, çev. Türker Acaroğlu, Varlık Neşriyatı, Ankara.
- BABİNGER, Franz (1997) "Sarı Saltık Dede", *İslam Ansiklopedisi 10*, MEB Yay., s.220-221.
- CEBECİ, Ahmet "Osmanlı Devleti'nde Gagauzlar", *Türk Kültürü*, S. 354, Ekim 1992, s.569-589.
- CIACHIR, Mihail (1934), *Besarabiealâ Gagauzlarân Istorieasâ*, Chişinău.
- ÇEBOTAR, Petri – DRON, Ion (2002) *Gagauzça – Rusça – Romunca Sözlük*, Pontos, Chişinău.
- DEMİR, Necati (2011), "Saltıkname ve Selçukname Işığında Gagauz Türkleri", *Zeitschrift für die Welt der Türken*, Vol. 3, No.2, s.5-19.
- Ebû Abdullah Muhammed İbni Battûta Tancî (2000), *İbn Battûta Seyahatnamesi I-II*, haz. A. Sait Aykut, YKY, İstanbul.
- Ebu'l-Hayr-ı Rûmî (1987-1988-1990), *Saltukname I-II-III*, haz. Şükrü Halûk Akalın, Ankara-İstanbul.
- ERÖZ, Mehmet (1983), *Hristiyanlaşan Türkler*, Ankara.
- Evliya Çelebi b. Derviş Mehemed Zillî (1996-2007) *Seyahatname I-X*, haz. R. Dankoff - S.A. Kahraman - Y. Dağlı, YKY, İstanbul.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (1958), *Vilayetname Menakıb-ı Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- GÜNGÖR, Harun (1986), "Seyyid Lokman Oğuznamesi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 44, Ekim s.91-103.
- HASLUCK, F.W. (1928), *Christianity and Islam under the Sultans I-II*, Clarendon Press, Oxford.
- İbn-i Bibi (1996), *El-Evâmîrül-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye (Selçukname) II*,

- haz. Mürsel Öztürk, KB Yay., Ankara.
- İNALCIK, Halil (1965), "Dobrudja", *Encyclopedie Islam C II*, Leiden s. 610-613.
- İNALCIK, Halil (2003), *Oşmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, YKY, İstanbul.
- KARPAT, Kemal H. (1976), "Gagauzların Tarihi Menşei Üzerine ve Folklorundan Parçalar", *I. Uluslararası Türk Folklor Bildirileri, I. cilt, Genel Konular*, KB Yay., Ankara s. 163-177.
- KOWALSKI, Tadeusz (1949), "Kuzey-Doğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili", çev. Ömer Faruk Akün, *Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C III-IV, 31 Mart s. 499-500.
- KÖKEL, Coşkun (2007), "Sarı Saltık ve Balkanlarda Alevi, Bektaşî Kültürü", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 43, s. 1-7.
- MOŞKOF, V.A. (1904), *Nareçiya Bessarabskih Gagauzov*, / Radloff, "Proben", bd. 10, St. Petersburg.
- OCAK, Ahmet Yaşar (1992), *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıpnameler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, TTK Yay., Ankara.
- OCAK, Ahmet Yaşar (2011), *Sarı Saltuk Popüler İslâm'ın Balkanlardaki Destanı Öncüsü (13. Yüzyıl)*, TTK Yay., Ankara.
- OKIÇ, Tayip (1952), "Sarı Saltuk'a Ait Bir Fetva", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C I, S. I, Ankara, s. 48-58.
- OKIÇ, Tayip (1953), "Bir Tenkidin Tenkidi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C I, S. II-III, Ankara, s. 219-290.
- POKROVSKAYA, L.A. (1974), "Муслманские элементы в системе христианской религиозной терминологии гагаузов", *Советская Этнография*, № 141, s. 139-144.
- SALTIK, Veli (2005), "Sarı Saltuk ve Saltuklular", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 34, s. 1-17.
- SEVİM, Ali - YÜCEL, Yaşar (1989), *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, TTK Yay., Ankara.
- STAMATOGLU, G. (2002), *Gagauzların Altın Kitabı (Gagauzların Tarihi hem Etnogenezi) I-ci kitab*, Komrat.
- SÜMER, Faruk (1991), "Gagauzların Ashı I-II", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Nisan – Mayıs, S. 52, s. 5-11 - S.53, s. 9-12.
- TANASOGLU Dionis (1985), *Uzun Kervan*, Kışinev.

- TANASOGLU Dionis (2004), *Gagouzların İstoriası*, Kişinau.
- TEMREN, Belkıs (1998), "Bektaşî Geleneklerinde Balkanlara İlk Geçiş Sarı Saltuk", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. VI, s. 99-105.
- WITTEK, Paul (1952) "Les Gagauzes = Les Gens de Keykaus", *Rocznik Orientalistyczny*, C XVII, 1951-1952, s. 12-24.
- WITTEK, Paul (1952a), "Yazijioghlu Ali on the Christian Turks of the Dobruja", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, c.IV, London, s. 639-668.
- YALÇIN, Alemdar – YILMAZ, Hacı (2005), "Sarı Saltuk ile İlgili Yeni Belgeler", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S.36, s. 105-124.
- Yazıcıoğlu Ali (1390-1391), *Selçuknâme*, Revan Köşkü.
- YÖRÜKÂN, Yusuf Ziya (1952), "Bir Fetva Münâsebetiyle Fetva Müessesesi", *Ebussuud Efendi ve Sarı Saltuk*, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi II-III*, s. 137-160.
- YÜCE, Kemal (2000), "Ahmed-i Yesevî'nin Halîfesi Sarı Saltuk", *Yesevîlik Bilgisi*, haz. C. Kurnaz –M. Tatçı, MEB Yay., s. 281-284.